

OROSHÁZI GIMNAZISTÁK AZ EGYSÉGES ALAPÚ KÖZÉPISKOLAI KÉPZÉSRŐL

Az egységes alapú középiskolai kísérlet 1979-ben kezdődött, s már az első évek jelezték, hogy a gimnáziumokban a kísérleti koncepció nem tud maradéktalanul megvalósulni. Mi is találkoztunk azzal a problémával, ami a hasonló jellegű külföldi törekvéseknél jelentkezett: a hagyományos, nagyműltű gimnáziumok ellenállnak az ilyen jellegű törekvéseknek. Minden polgári államban, ahol az elmúlt másfél-két évtizedben törekvések voltak az egységesítésre a középiskola valamelyik szakaszán, a tapasztalatok azt mutatták, hogy a klasszikus gimnáziumok és az őket támogató társadalmi közeg, különböző módon, ellenáll ennek. Kezdetben ezt az ellenállást azzal magyaráztuk, hogy a kísérletünkbe ténylegesen híres, jónevű, nagyműltű gimnáziumok kapcsolódtak be, s ha nem is elfogadható, de érthető ezeknek az iskoláknak az ellenállása, tartózkodása. Ezt a felfogásunkat alátámasztotta az is, hogy az induló négy gimnázium különböző módon és különböző időben vált ki a kísérletből. Ennek feloldásaként törekedtünk egy kisvárosi, közös igazgatású gimnázium és szakközépiskola bevonására. Törekvésünk ezen a ponton találkozott Békés megye vezetőinek az elképzelésével, így kezdődött meg 1982 őszén Orosházán a Láncsics Mihály Gimnázium és Szakközépiskolában a kísérleti oktatás. A korábbi évek tapasztalatait felhasználva igyekeztünk optimális körülményeket teremteni a kísérletnek: az iskola teljes évfolyamokkal vett részt a kísérletben, a tantestület - akkori véleménye szerint - értette azt és kellően motivált volt abban, a tanulók és szüleik előzetesen tájékoztatást kaptak annak lényegéről és céljairól, a kísérlet irányítói rendszeresen segítettek, irányították, ellenőrizték az ott folyó munkát. Mindezek ellenére két év után a kísérlet a gimnáziumban itt is "kudarcot vallott", a gimnáziumi osztályokban beszüntették a kísérleti képzést.

A kísérleti koncepciónak ez az "elutasítása" esetünkben azért is érthetetlen, mert az a gimnázium céljain, képzési lehetőségein gyakorlatilag nem változtat, az egyetlen lényeges újítás - véleményünk szerint - pozitív: a klasszikus humanisztikus, elméleti műveltséget kiegészíti a gyakorlati-technikai műveltséggel, s ezzel teljesebbé teszi az általános művelést, megszünteti annak féloldalúságát.

Az oktatásban a siker mindig függ az abban résztvevők azonosulásától, aktivitásától, érdekeltségétől. Mindezt szükséges volt kísérletünkben a kliens-érdekelttségű vizsgálat elvégzése is. Ez nemcsak azt mutathatta meg, hogy a koncepció mennyire találkozik a fogadó fél elvárásaival, azaz a szélesebb körű elterjesztés esetén milyen fogadtatásra találhat, hanem azt is, hogy milyen tényezők okozhatják a gimnáziumi közeg ellenállását. (Az iskolaügy minden változása széles rétegeket, esetenként szinte az egész társadalmat

érinti. Erre általában kevés figyelmet fordítunk. Pedagógiai kísérletek esetében a kliens-érdekeltségű vizsgálatokat nálunk ritkán végzik el, általában megelégszünk a teljesítmény-mérésekkel, eredményességi mutatók mérésével. Ez a mulasztás is okozhatta - többek között - az új matematika látványos bukását.)

Az iskola esetében a kliens a diák, de a tanuló sohasem "egyedül" vesz részt ebben a folyamatban. A tanár hasonlóan fontos szerepet játszik, s a családi közeg miatt nem elhanyagolható a szülői háttér sem. A növendék a családból hozza az iskolához való attitűdjét, s a család támogathatja vagy gyengítheti az iskola hatásait. Szakképzés esetében kliensként jelentkezik a fiatal szakembert fogadó gazdasági egység (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem stb.) is, hiszen a képzés eredményessége csak itt igazolható, s eleve az általa támasztott elvárásoknak kell megfelelnie a képzésnek.

Kísérletünkben a fentebbi tényezők közül a szülői közeg kivételével valamennyi érdekelttel foglalkoztunk. A tanulóknak az attitűdjét, véleményét először 1983-ban és 1984-ben vizsgáltuk. Ekkor felmérésünk a kísérleti oktatásban részesülő valamennyi IV. osztályos tanulóra kiterjedt. Sajnos, ennek részletes elemzésére nem kerülhetett sor, mert a vizsgálatot végző Laszlavik Évát tragikus halála megakadályozta annak elvégzésében. 1986-ban Orosházán végeztünk hasonló vizsgálatot el. Ennek eredményeit külön kötetben tesszük közzé. Ezzel párhuzamosan készítettük el a kísérleti oktatásban részt vevő valamennyi pedagógus vizsgálatát. Az itt kapott eredmények feldolgozása szintén kiadás előtt áll, orosházi vonatkozásai a fent említett kötetben jelennek meg. A szakképzés vonatkozásában hasonló vizsgálatot elvégeztünk a technikuskok körében is, összekapcsolva azt a vállalati elemzéssel. Ezek az eredmények 1987 végére készülnek el.

Jelen dolgozatunkban az orosházi vizsgálatoknak egy más szempontú feldolgozásával, elemzésével arra keresünk választ: mi okozhatja a kísérleti koncepciónak gimnáziumi kudarcait? Elemzésünkben döntően az orosházi gimnazistáktól kapott adatokra támaszkodunk, de esetenként hivatkozunk a korábbi, Laszlavik Éva által elvégzett felmérés adataira is. A látszólagos leszűkítés indokolja, hogy a pedagógusok szinte minden esetben a diákokra, a tanulók érdekeire hivatkoznak, amikor saját ellenkezésüket kell indokolni.

Orosházán a kísérleti képzést megkezdő tanulók megfelelnek az ott szokásos beiskolázási képnek: a diákok mintegy 60 százaléka helyi, míg a többiek a környék általános iskoláiból jöttek a "Táncsicsba". A fiúk és a lányok megoszlása is a szokásos képet mutatja: kb. 60 százalék a lánytanulók aránya, tehát érvényesül a hagyományos, az országos adatoknak is megfelelő helyzet, több a lány, mint a fiú. A szociális helyzet a helyi sajátosságok szerint alakul, viszonylag kevés az értelmiségi származású diák. Míg országosan ebben az évben a gimnazisták valamivel több mint 60 százaléka értelmiségi családból származik, addig Orosházán csak a tanulók 30 százaléka jött ilyen családból. Ez a környék mezővá-

rosi jellege miatt, a kevés értelmiségi, vezető állású munkahely következtében alakul így. (Vö.: Kozma Tamás: A közép-fokú intézményhálózat fejlesztésének területi-társadalmi feltételei. Oktatáskutató Intézet, 1984. Kézirat.) A 8. osztályos tanulmányi eredmények jók, a tanulók minden tárgyból 4,0 feletti átlaggal érkeztek, tehát az iskola régi hírnevéhez méltóan tudott beiskolázni a kísérleti évfolyamra is.

A tanulókat és a szülőket előzetesen tájékoztatták a kísérletről és annak minden lényeges összetevőjéről. Ennek megfelelően a tanulók nem tájékozatlanul, váratlanul kezdtek el a kísérleti középiskolai tanulmányokat.

Fontosnak tartottuk, hogy megtudjuk, hogyan viszonyultak a tanulók a kísérlethez. Ez a szempont azért is érdekes, mert az iskola vezetői a kísérlet megszüntetésekor - többek között - a tanulókra hivatkoztak, mint ellenállási tényezőre. A tanulók - az érettségi előtt - úgy emlékeznek vissza a kezdésre, hogy mindössze alig több, mint 15 százalékuk vallja azt, hogy ellenérzése volt a kísérlettel szemben. Igaz, magas az ún. "közömbösök" száma, de rájuk is jellemző, hogy semmilyen fentartásuk nem volt, természetesnek fogták fel, hogy kísérleti osztályba kerültek (Vö.: 1. sz. táblázat!) Ha a későbbi megoszlás (gimnázium - szakközépiskola) szerint vizsgáljuk a tanulók visszavetített előzetes közeledését, akkor megállapíthatjuk, hogy a szakközépiskolások között valamivel nagyobb azoknak az aránya, akik örömmel fogadták a kísérletet, s ennek megfelelően kevesebben vannak az ellenérzéssel fogadók.

Ha ezeket az adatokat összehasonlítjuk az első kísérleti évek adataival, akkor mindenképp a lassú pozitív irányú fejlődésről beszélhetünk. Ezekben az években - különösen 1979-ben - a beiskolázás, különböző okok miatt, még nem széles propaganda alapján történt. Ennek ellenére a gimnazisták egyötöde vallotta azt, hogy tudatosan választotta a kísérleti képzést (tehát többen, mint Orosházán örömmel fogadták), igaz, hogy több, mint 40 százalék ellenérzéssel fogadta csak el, mint továbbtanulási lehetőséget (1979-ben 41,3%, 1980-ban 41,86%).

Érdekes részleteiben is megnézni, hogy miért volt a tanulók 17 százalékában ellenérzés a kísérlettel szemben, már induláskor. Kértük a diákokat, indokolják is, miért nem örültek, hogy kísérleti formában kell a középiskolai tanulmányaikat megkezdeni. A gimnáziumi tanulók feleleteit két részre bonthatjuk: az egyik csoport - ők vannak többen és szinte kizárólag lányok -, azt vallja, hogy soha nem érdekelték a műszaki dolgok, nincs műszaki érzéke, semmi szükség ilyen ismeretekre, készségekre; míg a másik csoport - többségükben fiúk -, inkább utólagos ellenérzésüket vetítik vissza az indulásra. Indoklásuk arra vonatkozik, hogy sok időt vett el a "fontosabb" dolgoktól, tantárgyaktól a műszaki alapismeretek, illetve a műhelygyakorlat. Ilyen választokat írnak: "Elvette az időt a többi fontos tárgytól és nagyobb volt a terhelés." "A délutánból is több ment el a tanulásra, kevesebb idő maradt a sportra, pihenésre, mintha

A TANULÓK VISZONYA A KÍSÉRLETHEZ A KÖZÉPISKOLA KEZDÉSEKOR

	GIMNÁZIUM			SZAKKÖZÉPISKOLA			ÖSSZ.
	lány	fiú	össz.	lány	fiú	össz.	
Örültem a kísérletnek	1,98	5,94	7,9	-	12,76	12,76	9,47
Nem volt ellenérzésem	56,44	15,84	72,28	8,52	55,32	63,84	69,6
Nem örültem a kísérletnek	13,86	4,95	18,81	2,13	10,65	12,76	16,89
Nem tudtam róla	0,99	-	0,99	2,13	8,52	10,65	4,06

1.sz. táblázat

gimnáziumba jártam volna." "Olyan tantárgyakat tanultam melyeknek volt haszna, de túl sokat elvett a tanulási időmből. Ezt az időt más, számomra fontosabb tantárgyakra is fordíthattam volna."

A szakközépiskolába került tanulók válaszai általában a 3-4. osztály nehézségeit ecsetelik. Egy lánytanuló válaszával kell csak részletesebben foglalkoznunk: ő bevallja, hogy tévedett, 8. osztály után még humán pályára készült, az első két év alapján döntött a műszaki képzés mellett, azóta technikus vizsgát tett.

A problémakörhöz szorosan hozzátartozik, hogy hogyan ítéli meg a tanulók az **egységes alapképzést**, hiszen a gimnáziumban is ez jelentette a radikális változást, a szakközépiskolai képzés pedig emiatt strukturalódott át. A gimnáziumi tanulóknál arra voltunk kíváncsiak, hogy amennyiben az iskolában nemcsak gépipari szakközépiskolai leágazás van, hanem mindenki számára adekvátabb pálya is (elektrotechnikai, közgazdasági, egészségügyi stb.), akkor helyeselné-e az egységes képzést. Elgondolkoztató, hogy ebben az esetben egyetlen egy gimnazista lány és hat fiú utasítja csak el! A lánytanuló indoka: "Az osztályok megbontásával a kialakult közösséget is megbontották. Véleményem szerint négy évig együtt kell maradni az osztályoknak." A fiúk elutasító véleménye nagyobb szóródást mutat a gimnáziumban. Közöttük is van, aki a kialakult osztályközösséget sajnálja, de akadt, aki a nagyobb megterhelés miatt utasítja el, s van egy fiú, aki egészen különleges választ fogalmaz, ugyanis a szakközépiskolásokat sajnálja: "A gyengébb tanulókat nem javasolják a gimnáziumba, a szakközépben pedig több a reáltárgy, még nehezebb helyzetben vannak." (A szakközépiskolások válaszait itt nem elemezzük, lényegében a 3-4. osztály nehézségeire hivatkoznak, akik helytelenítik az egységes képzést.) (2. sz. táblázat!)

A TANULÓK VÉLEMÉNYE AZ EGYSÉGES ALAPKÉPZÉSRŐL

	GIMNÁZIUM		össz.
	fiú	lány	
Feltétlenül helyesli	2,97	4,95	7,92
Helyeselné, ha...	17,82	67,32	85,15
Nem helyesli	5,94	0,99	6,93
			100,00

2. sz. táblázat

Lényegében elgondolkoztató (és megnyugtató!), hogy a gimnazistáknak csak 7 százaléka nem helyesli az egységes alapképzést és a 16 éves életkorra kitölt, megalapozottabb pályaválasztást.

A már említett korábbi vizsgálatokban a tanulók több választási lehetőséget kaptak, így az adatok csak részben hasonlíthatók össze. Akkor a gimnáziumban érettségizők több, mint 40 százaléka feltétlenül helyeselte a meghosszabbított egységes képzést és az azt követő pályaválasztást (1983: 42,4%, 1984: 47,7%). Az egyértelműen elutasítók aránya viszont kevesebb, mint Orosházán. (A gimnáziumban 5,4, illetve 2,3 százalék, a szakközépiskolákban 1,3, illetve 1,9 százalék.) A részletes elemzést ma már nem tudjuk elvégezni, de az adatok így is érdekesek, és jelzik, hogy a gimnáziumi tanulók ellenállása sehol nem volt annyira jelentős, mint azt a pedagógusok érzékelték, illetve amilyen nagynak feltűntették.

Megvizsgáltuk azt is, hogy akik Orosházán úgy válaszoltak, hogy nem örültek a kísérletnek, azok most mit mondanak. A gimnáziumban közülük hárman kitartanak ellenérzésük mellett, a többiek helyeselnék ezt a fajta képzést, ha megfelelő választási lehetőségük lenne.

Mivel indokolják, akik helyeslik ezt a képzést? Döntően a megalapozottabb pályaválasztással. A válaszok közül a legtöbb erről szól, néhányan bevallják, hogy gimnáziumba akartak menni, de megszerették a műszaki pályát, mások azt mondják, hogy realisabban tudták megítélni a továbbtanulási esélyeiket. De akadt néhány olyan válasz is, amelyik az általános műveltség fontosságát fogalmazta meg.

Ehhez a problémakörhöz tartozik még az is, hogy egy másik kérdés kapcsán a gimnazistáknak kevesebb mint fele (48,52%) vallotta azt, hogy mindenképp a gimnáziumi irányt választaná, míg megfelelő szakképzési lehetőség esetén 35,64 százalékuk gondolkodott volna, hogy hol folytassa tanulmányait a 2. osztály után és majdnem 16 százalékuk egyértelműen a szakképzést választotta volna.

A kísérletben, mint már említettük, **orientációs** szakasznak tekintettük az 1-2. osztályt abból a megfontolásból is, hogy a 14 évesek döntő többségének még nincs kialakult pályaelképzelése, s ha van is, ez nem igazán megalapozott. Emiatt több kérdéssel vizsgáltuk a pályaválasztási tervek alakulását. Felmérésünk szerint a tanulóknak Orosházán viszonylag nagy százaléka kezdi középiskolai tanulmányait határozott pályaelképzeléssel: 38%, de ez még mindig kevesebb, mint a korábbi évek adatai, ahol majd a tanulók fele kezdte így a középiskolát (47%). Azt is megállapíthatjuk, hogy a gimnáziumot végzők Orosházán céltudatosabban mentek a középiskolába, mint akik végül a szakközépiskolában kötöttek ki. Ez az adat teljesen ellentmond a korábbi felmérésünknek. Azt hisszük, hogy ezt a tényt az magyarázza, hogy itt a szakközépiskolai ágazat nem túl jelentős. Azok a fiatalok, akiknek kialakult szakmai elképzelésük volt a 8. osztályban, azok vagy a szakmunkásképzőbe vagy a város másik - önálló - szakközépiskolájába iratkoztak be. Alátámasztja ezt a feltevésünket az is, hogy a gimnazisták határozott pályaelképzelése a felsőoktatásra vonatkozik. A korábbi évek gimnazista tanulói egy-egy gimnázium egyetlen osztályából kerültek ki, és ezek az osztályok a "maradék" tanulóiból szerveződtek, akik

nem kerültek be a tagozatos "elit" osztályokba, tehát kicsit kényszerként választották a kísérleti képzést.

Az olyan iskolában, ahol a tanulók 40 százalékának 14 éves korában semmilyen elképzelése sincs a jövőjét illetően, s mintegy 20 százalékuknak is csak bizonytalan a jövőképe, rendkívül jelentős az iskola, a pedagógus orientációs munkája, hiszen az erre szánt két évben kell - többé-kevésbé most már véglegesen - dönteni a tanulók életútjáról. A pályaválasztás mind az egyén, mind a társadalom sorsában meghatározó jelentőségű.

A tanulók úgy vallják, hogy az iskolai évek meghatározóak voltak a pályaválasztásban. A határozott pályakép is változott, módosult. Az 56 határozott céllal érkezett tanuló közül 40 tartott ki eredeti elképzelése mellett. A gimnáziumban végzeteknek kétharmadára az iskolai évek hatottak, míg 3 százalékuk közvetlenül az érettségi előtt sem tudja, hogy mit akar csinálni három hónap múlva. Ezeknek az adatoknak az alapján az iskola nevelőmunkáját tulajdonképpen jónak is tarthatjuk. Mi szól mégis az egyértelmű elismerés ellen? Talán az, ha az adatokat részletesebben vizsgáljuk meg. Egy másik kérdésben külön rákérdeztünk a pályaelképzelésre. Ezek a feleletek már azt is jelzik, hogy a gimnazisták életútja nem túlságosan megnyugtató. A felsőfokra jelentkezőknek csak 55 százalékát veszik fel. A többieknek szembe kell nézni a pályakorrekció kérdésével. Néhány tanuló eleve jelzi, hogy az érettségi után szakmát tanul. Ezek a tanulók olyan szakmákat jelöltek meg, amelyekre a felvételi követelmény általában az érettségi (fényképész, kozmetikus stb.). A munkavállalók közül még szerencsésebbek, akik a gyakorlati fakultáció segítségével el tudnak helyezkedni, de többen jelezték már eleve a képesítés nélküli pedagógus pályát. (Vö.: 3-5. sz. táblázat)

A GIMNÁZIUMBAN VÉGZETTEK PÁLYAELEKÉPZELÉSE A VIII. OSZTÁLY UTÁN

		fiú	lány	össz.
HATÁROZOTT CÉL	orvosi/tud.egy ped.főisk.	4,95	28,7	33,7
	műszaki felsőokt.	2,97	1,9	4,97
	egyéb felsőfok	3,96	6,9	10,89
Több pálya is		4,95	9,9	14,85
Nem volt elképzelése		8,9	22,8	31,7
Nem válaszolt		0,99	2,97	3,96

3. sz. táblázat

**A TANULÓK PÁLYAELEKÉPZELÉSÉNEK ALAKULÁSA
A KÖZÉPISKOLÁBAN**

	GIMNÁZIUM			SZAK- KÖZÉP.	ÖSSZ.
	lány	fiú	össz.		
Nem változott	23,76	6,9	30,69	19,15	27,
Módosult	20,79	9,9	30,69	25,59	29,
Az iskolában alakult ki	27,7	7,9	35,6	48,94	39,9
Ma sincs	0,99	1,9	2,89	6,38	4,

4. sz. táblázat

Mint fentebb láttuk, a tanulóknak csak elenyésző része nem ért egyet az egységes elképzeléssel. Ezek után nyilván érdekes, hogy részleteiben milyen pozitívumokat látnak benne, s milyen okai voltak a tanulók részéről a kísérlet megszüntetésének.

Hogyan látják a műszaki kultúra bevitelét a gimnáziumi képzésbe? Ennek a megítélése nagyon fontos, hiszen a klaszikus gimnáziumi nevelésben ez volt a kísérlet legjelentősebb újítása: nemcsak a pályakorrekció lehetőségét teremtette meg a középiskolás évek alatt, hanem - véleményünk szerint - teljesebbé, korszerűbbé is tette a gimnázium nyújtotta általános műveltséget.

A tanulók közül mindössze ötten (4,8%) nem tartják fontosnak a műszaki alapképzést. Érdekes, hogy az öt diák közül három fiú. A gimnazisták 43 százaléka tartja az általános műveltség részének, s mintegy fele fontosnak tartja a műszaki alapképzést, de csak valamilyen korszerűsített formában. Ezek az arányok, melyek a kérdőívünk 10. kérdésére kapott válaszokból alakultak ki, nagyjából megegyeznek a konkrét, az általuk megismert műszaki alapképzésre vonatkozó kérdésre adott feleletek arányával. Érdekes, hogy az eltérés nem egészen ott következett be, ahol számítottunk rá: feltevésünk az volt, hogy viszonylag kevesen fogják jónak tartani a kísérleti gyakorlatot, s nagy arányban fogalmazzák meg, hogy számukra felesleges volt. (Ez utóbbi be is következett, de a csökkenés nem ott történt, ahol arra számítottunk!) Mit mutatnak a konkrét adatok?

- mind az elmélet, mind a gyakorlat jó, alapvető műszaki műveltséget ad 45,6%
- csak módosításokkal lehet bevezetni 34,6%
- felesleges volt számomra 18,8%

Tehát a tanulók még nagyobb arányban érezték úgy, hogy ez a két kritikus tantárgy alapvető műszaki műveltséget

GIMNAZISTÁK PÁLYAELKÉPZELÉSE AZ ÉRETTSÉGI UTÁN

	fiú	lány	össz.
orvosi, ill. tud.egy./ped.főisk.	11,88	38,6	50,48
műszaki felsőokt.	3,96	0,99	4,95
egyéb felsőokt.	7,93	15,84	24,7
felsőfok összesen	23,77	56,43	80,2
szakmát tanul	-	4,95	4,95
munkát vállal	-	10,89	10,89
nem tudja	2,97	0,99	3,96
összesen	26,74	73,26	100,

5. sz. táblázat

adott nekik. A diákok egyötöde érzi úgy, hogy jövődő pályája szempontjából számára ez felesleges idő és energia pazarlás volt. Ezek a tanulók olyan értelmiségi pályára készülnek, melyeken a társadalmi tudat sem tartja fontosnak a műszaki műveltséget (jogász, orvos, bölcsész-tanár), illetve egy kisebb részük vidéki lánytanuló, akik a hagyományos szemléletmód alapján minden műszaki jellegű tevékenységet, illetve műveltségelemet "férfi-dolognak" tartanak.

Részletesen elemeztük azokat a válaszokat, melyek a módosításra vonatkoztak. A feleletek egy jelentős része nem tartalmaz lényeges tartalmi kérdéseket, alapvetően a gyakorlatot kívánja csökkenteni, különösen a nyári gyakorlat ellen emelnek sokan szót. Ezeket a megoldásokat azért tartjuk lényegtelennek, mert módosítási javaslataik nem érintenek tartalmi kérdést. Fontosnak érezzük viszont, hogy többen felvetették, hogy olyan tananyagot képzelnének el, melyben helyet kapna a számítástechnika, több elektronikai ismeret, a gyakorlatokon pedig a mindennapi életben (háztartásban) fontos szerelési tevékenységeket elsősorban (kerékpár-, motor, autószerelés, háztartási gépek, magnók, rádiók alapszintű javítása stb.). Néhány lánytanuló inkább háztartási (gazdaasszonyi) ismereteket igényelne: szabás, varrás, főzés. Néhányan érdekes - megfontolandó - módszertani javaslattal éltek. Az egyik lánytanuló felvetette, hogy a csoportbontásban tekintettel kellene lenni a pályaválasztásra legalább a 2. osztályban: mást kellene tanítani azoknak, akik már tudják, hogy szakközépiskolába akarnak menni, s mást azoknak, akik már tudják, hogy orvosok, tanárok akarnak lenni. Hasonló ehhez az a feltevés, amelyik külön választaná azokat, akik 14 éves korukban határozott céllal választották a gimnáziumi irányt, vagy akik előtte szakközépiskolába kívántak menni, s csak azoknak "kellene" a kísérleti képzés, akik még nem tudják, hogy mit szeretnének életükben csinálni.

Kimondottan orientációs funkciót szán ezeknek a tárgyaknak az a diák, aki arról ír, hogy korszerűbb gépekkel, több üzemlátogatással lehetne nagyobb érdeklődést kelteni a műszaki pálya iránt. Egy tanuló a tanári munkát bírálja, amikor arról szól, hogy a tanárok sokkal érdekesebben tanítsák ezeket a tárgyakat.

Miért fontosak ezek az észrevételek? Azért, mert azt jelzik, hogy nem alapvetően elutasítóak a tanulók tapasztalatai a képzésről.

A gimnáziumi képzésnek még egy kritikus pontja van: az egységes két év hogyan alapozza meg a fakultációs képzést, s ezzel hogyan teszi lehetővé, hogy az iskolatípus betöltse alapcélját, a felsőfokú továbbtanulásra való felkészítést.

Hogyan látják ezt a diákok? A tanulók 72,27 százaléka egyértelműen úgy nyilatkozik, hogy megfelelő alapokat kapott a középiskola felső szakaszának megkezdéséhez. Ehhez hozzáadhatjuk azt a 12,87 százaléknyi diákot, akik szerint általában megfelelőek az alapok, csupán egy-két tantárgyban voltak hiányosságaik. A fentmaradó 15 százalék az, amelyik nem találta megfelelőnek az alapozást. Ők két részre oszthatók:

10 százalék szerint egyértelműen nem volt idő az alapok lerakására, az alapkészségek kialakítására és begyakorlására, míg öt százalék különböző szubjektív kifogást említ meg (új tanárhoz kerültek, nem tudták megszokni a gimnáziumi tanulást, nem volt igazi céljuk a tanulással stb.). Tehát a tanulók nem az egységes alapképzésben keresik esetleges tanulmányi kudarcaik okát.

Miért érezzük reálisnak a tanulók véleményét?

Indokolja ezt a tanulmányi eredmények alakulása. A 2. osztály után a tanulók - a választási lehetőség korlátozott volta miatt is - lényegében tanulmányi eredményeik alapján választottak képzési irányt maguknak. A gimnáziumi osztályokban az egyes tárgyak átlaga csak elvétve van 3,5 alatt, míg a szakközépiskolai osztályokban a 3,0-t sem éri el. Különösen fontos ez, ha azt is figyelembe vesszük, hogy szükségszerűen kerültek a gimnáziumi ágazatra is gyengébb tanulmányi eredményű lányok, hiszen a gépész szakközépiskolai irány nem jelentett nekik igazi választási lehetőséget.

Az iskolában, illetve annak meghatározó részében, a gimnáziumban kialakult légkört jól jellemzi, hogy arra a kérdéseinkre, milyen problémát okozott 3. osztályban új közösségben kezdeni a tanulmányokat, hogyan választottak a tanulók. Miután 3. osztálytól kezdve folyamatosan nehézségekről számoltak be a tanárok, az osztályfőnökök jelentései ezt megerősítették a 4. osztály végén, természetesen a diákoktól is ilyen feleleteket vártunk. A válaszok valami egészen mást mutattak. Az érettségizettek közül mindössze egyetlen fiú mondta azt, hogy nehezen illeszkedett be az új közösségbe. A tanulók negyede szerint nem okozott az átrendeződés semmilyen problémát, az új osztály nagyon hamar jó közösséggé vált. A tanulók háromnegyede viszont átvette a tantestület véleményét: "Nekem személy szerint nem okozott nehézséget, de elvben nem helyeslem, hogy a 2. osztály után megbomlik az osztályközösség." Azaz: személy szerint egy tanulónak okozott ez gondot, problémát, nehézséget, de a többség elvben nem ért egyet.

Milyen következtetéseket lehet levonni felmérésünkéből?

Legelőször is azt a legszembevetőbb, az egységesítés szempontjából legfontosabb megállapítást, hogy az ilyen jellegű törekvések legellenállóbb közege nem a tanulók, hanem a felnőttek. Felméréseink ezt a pedagógusokban éri tetten, de feltehetően társul ehhez a réteghez a szülőknek egy jelentős része is. (A pedagógusokról készült felmérést egy másik tanulmányban mutatjuk be.) Az értelmiségi szülőkből általában él a klasszikus, humanista gimnázium eszménye, de általában a szülők a gimnáziumtól azt várják, hogy gyermekeiket minél biztosabban vezessék el az általuk elképzelt, a gyerekeknek szinte születésétől kezdve "betáplált" pályához, a felsőfokú tanulmányokhoz. Minden olyan törekvést, változtatást, ami nem közvetlenül ezt a célt szolgálja, nyílt vagy burkolt ellenállással fogadnak. Ezt a társadalmi közeg működési mechanizmusa felerősítheti. Orosháza esetében a vezető értelmiségi szülők természetes szövetségest találtak a konzervatívabb

mezőgazdasági-falusi szülőkből, akik hagyományos gondolkodásmódjuk alapján úgy érezték, hogy a műszaki dolgok nem a lányoknak való. A közvéleménynek, a társadalmi tudatnak az átalakítása, megváltoztatása az iskola lehetőségeit általában meghaladja, de a minimális lehetőségeket sem tudjuk kihasználni, ha az iskola pedagógusai maguk sincsenek meggyőződve a hibás vélemények elavultságáról. Az iskolai élet megváltoztatása, az itt bevezetett újítások nem nélkülözhetik a pedagógusok egyértelmű, szilárd támogatását. Természetes, hogy ezt a tömegkommunikációnak és más közvéleményt alakító erőnek, ha fontosnak tartja a változtatásokat, a minál sokkal erőteljesebben kell segítenie, s a siker még akkor is csak hosszú évek kitartó munkájával lehetséges.

A pályaválasztás segítése, az orientáció - bár évek, évtizedek óta feladata az általánosan képző iskoláknak - még mindig nem épült bele szervesen a pedagógiai munkába. Az iskola emiatt döntően tanulmányi eredmények alapján szelektál. Tehát a pályaválasztási életkor kitolása, érettebb korra való áthelyezése önmagában nem hozhat eredményt. Ezt mutatja az a tény is, hogy Orsházán a gimnazisták egyharmada gyakorlati fakultációt választott. Mindez az elkövetkezendő években a gimnáziumokban gondokat okozhat, a gimnázium belső ellentmondásai felerősödhetnek. Amíg a legjobb, legtehetségesebb, legcéltudatosabb tanulók megtalálják helyüket a klasszikus gimnáziumban, és sikeresen haladnak előre, az ún. "parkoló" diákok problémája megoldatlan. Ehhez segítség lenne az egységes középiskola szélesebb körben való elterjesztése, a gimnáziumok differenciálása, de ez sokkal erőteljesebb támogatást igényelne a művelődéspolitikától, a tömegkommunikációtól s nem utolsósorban a tudománytól (nemcsak a pedagógiától!).

Végül van a vizsgálatunknak egy harmadik tanulsága is. Ez az elmúlt évek egyik legvitatottabb, legproblémásabb neveléseméleti kérdésére vonatkozik: a **közösségre**. Vizsgálatunk azt mutatja, hogy az osztályközösség eszményét túl mélyen építettük be gondolkodásunkba és gyakorlatunkba. Ennek egyik következménye, hogy ez a közösség tulajdonképp nem tudott sohasem igazán közösségként funkcionálni, hiszen tevékenysége túl belterjes volt, s ennek megfelelően korlátozott is. Talán nem is felelt meg a klasszikus közösségfogalomnak, inkább a jó osztály, jó csoport, jó baráti kör fogalmát testesítette meg. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy az ún. jó osztályközösségek néhány évvel az iskola befejezése után milyen közösségi tevékenységekre, tetteire emlékeznek vissza. Természetesen nem az iskolai osztály pedagógiai jelentőségét akarjuk vitatni, csupán arra figyelmeztetni, hogy nem ez a közösség. Az osztálykereteket a fakultáció már kikezdte. A nevelésemélet fontos feladatának tartjuk, hogy ezekre a kérdésekre választ találjon.

IRODALOM

- A JATE Pedagógiai Tanszéke által irányított egységes alapú középiskolai kísérlet dokumentumanyaga (1978-1983).
Acta Univ. Szegediensis de A. József Nom. Series Specifica Paedagogica, Szeged, 1983.
- Ágoston György: Kísérleti terv a gimnáziumi és szakközépiskolai képzés átalakítására egységes középiskolai képzés differenciált tagozatává. Acta 20. Szeged, 1978.
- Kenéz István: Egy középiskolai oktatási kísérlet néhány szociológiai aspektusa. Szeged, JATE Szociológiai Tanszék, Szakdolgozat. Kézirat
- Komlóssy Ákos: Az egységes alapú középiskolai kísérlet eredményei és kudarcai egy iskolában. Kézirat
- Kozma Tamás: A középfokú intézményhálózat fejlesztésének területi-társadalmi feltételei. Oktatáskutató Intézet, 1984. Kézirat
- Zsolnai József - Zsolnai László: Mi a baj a pedagógiával? Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

Акош Комлоши

К вопросу обучения на единой основе учащихся
гимназии в г. Орошхазе

Попытка обучения на единой основе в гимназиях обычно сталкивается с сопротивлением, в некотором роде, с неприятием. В нашем анализе мы исследовали, какие компоненты содержит в себе эта проблема. В г. Орошхазе ответы учащихся показывают, что причину этого следует искать в первую очередь не в самих учащихся. Ученики гимназии восприимчивы к изменениям, но в то же время требования, образ жизни окружающего их общества взрослых определяют и настроенность учащихся к этим изменениям.

Важным опытом нашего анализа является то, что школа в настоящее время не может воистину оказать помощь в выборе профессии учащихся, поэтому она выбирает наиболее простой механизм, селектирует на основе школьной успеваемости.

Мы получили существенные результаты и по вопросу формирования коллективной жизни, подробный анализ которого нуждается в дальнейших теоретико-воспитательных исследованиях.

Über die Oberschulbildung der Gymnasiasten von Orosháza auf einheitlicher Grundlage

Das Vorhaben einer Oberschulbildung auf einheitlicher Grundlage in den Gymnasien stiess zunächst im allgemeinen auf einen Widerstand: man hat sich dagegen gewert. In einer klientenzentrischen Analyse ist untersucht worden, worauf das zurückgeht. Es stellte sich aus den Antworten der Schüler heraus, dass man die Ursachen dafür in erster Linie nicht bei den Schülern zu suchen hat. Die Schüler sind für die Veränderungen empfänglich, ihre Einstellung wird aber zugleich auch durch die Erwartungen und Attitüden der Gesellschaft der Erwachsenen, die sie umgibt, beeinflusst.

Die Ermittlungen haben unter anderem zur wichtigen Einsicht geführt, dass die Schule zur Zeit nicht so recht bei der Berufswahl behilflich sein kann, deshalb wählt sie den einfachsten Mechanismus: sie trifft die Selektion auf Grund der Schulleistungen.

Die Ermittlung ergab wertvolle Informationen auch über die Gestaltung des gemeinschaftlichen Lebens, deren eingehende Analyse weitere erziehungstheoretische Untersuchungen erfordert.